

DOI 10.36074/30.10.2020.v2.30

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ТА ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

ORCID ID: 0000-0002-2265-4190

Денисовський Михайло Дмитровичканд. юрид. наук, декан юридичного відділення
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

ORCID ID: 0000-0001-9234-043X

Томчук Інна Олександрівнаканд. юрид. наук, завідувач кафедри права
*Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола***Яцкулич Христина Русланівна**здобувач вищої освіти юридичного відділення
*Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола**УКРАЇНА*

В рамках реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [1] (далі – Конвенція), в українському законодавстві з'явилась низка нових положень щодо розуміння сутності таких злочинів, як зґвалтування, задоволення статевої пристрасті неприродним способом та примушування до вступу у статевий зв'язок. Основними цілями цієї Конвенції є захист жіночої статі від насильства та дискримінації, і разом з тим, поширення її вимог на усіх осіб, які можуть стати жертвами домашнього насильства. Зокрема, держави-учасниці повинні криміналізувати таке порушення як сексуальне насильство, що включає всі сексуальні активності з особою без її згоди та визначає, в свою чергу, принцип рівності прав між жінками та чоловіками.

З метою реалізації положень вищезгаданої Конвенції було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України» від 6 грудня 2017 року [2]. За попередньою редакцією Кримінального кодексу України (далі – ККУ), сексуальне насильство, відповідно до ст. 153, визначалось лише як насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Що ж до примушування до вступу в статевий зв'язок, то воно стосувалось лише службово чи матеріально залежних осіб (ст. 154 ККУ) [3]. Відповідно до змін від 6 грудня 2017 року, сексуальне насильство визначається в кримінальному законодавстві як вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи (ст. 153) [4], тобто йдеться про різноманітні дії (акти) сексуального характеру, що спрямовані на збудження чи задоволення статевої пристрасті винуватої особи, які, за загальним правилом, передбачають її фізичний контакт із тілом потерпілої особи, але не означають проникнення в це тіло [5]. У ст. 154 ККУ «Примушування до вступу в статевий зв'язок», об'єктивна сторона виражається у примушуванні особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою, натомість складова

матеріальної чи службової залежності потерпілої особи стала кваліфікуючою ознакою складу злочину.

При зіставленні понять «сексуальне насильство» та «примушування до вступу в статевий зв'язок» законодавцеві потрібно чітко розмежовувати їх, тому що, на сьогоднішній день, немає комплексного підходу стосовно вирішення теоретико-правових засад кримінальної відповідальності за примушування до вступу в статевий зв'язок та сексуальне насильство. Звертаємо увагу на те, що незважаючи на схожість їх зовнішніх проявів, за своїм кримінально-правовим змістом вони різні. Що ж до кінцевої мети цих злочинів, то при примусі – це вплив на волю з метою зміни поведінки, а при насильстві – заподіяння шкоди фізичній недоторканності, здоров'ю. Слід погодитися із думкою Г. М. Собко, яка стверджує, що примушування в законодавчому розумінні може означати лише процес, тоді як кінцевий результат – виконання чи невиконання вимоги не має юридичного значення для вирішення питання кримінальної відповідальності [6]. Стосовно того, що саме слід розуміти під примушуванням в статті 154 ККУ чітко не вказано, і це призводить, в свою чергу, до проблем в кваліфікації даного діяння.

З цього приводу, О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк зазначають наступне: «Від примушування завжди і у першу чергу страждає людина, її воля, яку злочинець намагається зламати шляхом застосування насильства, погрози чи в інший спосіб» [7]. Аналогічне визначення можна побачити у тлумачному словнику сучасної української мови, де термін «примушування» тлумачиться як: вимагати в кого-небудь виконання чогось незалежно від його волі, бажання; спрямовувати свої зусилля на виконання чого-небудь незалежно від бажання; домогтися чого-небудь, застосовуючи силу [8].

Під примушуванням, як вірно вказує К. М. Плутицька, розуміється такий психічний вплив на свідомість потерпілої особи, після якого вона внутрішньо підкорюється зловмиснику, обмежується у своїй волі та вимушено обирає поведінку, яка суперечить її бажанням. Як акт сексуального характеру виступає дія сексуального характеру, незалежно від того, пов'язана вона з проникненням в тіло потерпілої особи чи ні. Примушування до вступу в статевий зв'язок вчиняється шляхом застосування до потерпілої особи саме психічного насильства, яке охоплює широкий діапазон протиправних дій [9]. Незрозумілим для нас з даного твердження науковця є те, що саме слід розуміти під протиправними діями, які охоплюються психічним насильством. У зв'язку з цим доцільним є таке уточнення в ч. 1 ст. 154 ККУ. Вважаємо, що насильство, як засіб примушування не може в даній статті включатись в дане поняття, а повинне знаходити самостійну оцінку за окремими статтями ККУ, які належать до кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Враховуючи вище наведене та проаналізувавши кримінальне законодавство країн пострадянського простору, таких як КК Азербайджанської Республіки (ст. 151) [10], КК Республіки Білорусь (ст. 170) [11], КК Російської Федерації (ст. 133) [12], КК Грузії (ст. 139) [13] необхідним вбачається внесення певних змін до чинної кримінально-правової норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок. Таким чином, пропонуємо викласти її в наступній редакції:

Стаття 154. Примушування до вступу в статевий зв'язок

1. Примушування особи без її добровільної згоди до статевих зносин або вчинення інших дій сексуального характеру з іншою особою шляхом шантажу, погрози знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої особи чи її

близьких родичів, або з погрозою розголошення відомостей, що ганьблять її чи близьких родичів карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з особою, від якої потерпіла особа матеріально або службово залежна, - карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, поєднані з погрозою застосування насильства чи вбивства потерпілої особи чи її близьких родичів, або щодо неповнолітнього, - караються позбавленням волі на строк до п'яти років.

Список використаних джерел:

- [1] Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Прийнята 11 травня 2011. Підписана Україною 7 листопада 2011. Вилучено з <https://rm.coe.int/1680096e45>.
- [2] Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Закон України). №2227-VIII (2017). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.
- [3] Кримінальний кодекс України. № 2341-III. (2017). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20171215>
- [4] Кримінальний кодекс України. № 2341-III. (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20200925>
- [5] Дудоров, О. О. (2018). *Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості (основні положення кримінально правової характеристики)*. Сєвєродонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка.
- [6] Собко, Г. М. (2019). Співвідношення понять «примус», «примушування» та «насильство». *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція*, (40), 117-120. Вилучено з <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc40/29.pdf>
- [7] Дудоров, О. О. & Хавронюк, М. І. (2014). *Кримінальне право: навчальний посібник*. Київ: ВАІТЕ.
- [8] Бусел, В. Т. (ред.) (2015). *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун». Вилучено з <https://archive.org/details/velykislovnyk/page/n1131/mode/2up>
- [9] Плутицька, К. М. (2011). Примушування до вступу в статевий зв'язок як насильницький злочин. *Вісник Запорізького національного університету*, (1), 228-232. Вилучено з https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/ur_2011_1/228-232.pdf
- [10] Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. № 787-IQ. (1999). Вилучено з http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=1712;10
- [11] Уголовный кодекс Республики Беларусь. № 275-З. (1999). Вилучено з <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275>
- [12] Уголовный кодекс Российской Федерации. N 63-ФЗ. (1996). Вилучено з http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/
- [13] Уголовный кодекс Грузии. № 2287-вс. (1999). Вилучено з <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/22394>